

**Донецька обласна універсальна наукова бібліотека
ім. Н. К. Крупської
Відділ науково-методичної роботи
і соціологічних досліджень**

*Листок-сигнал серії
«Письменники української діаспори»*

Докія Гуменна (1904–1996)

Донецьк 2008

ББК 78.381.9:83

Г 94

Докія Гуменна (1904–1996) : листок-сигнал / Донец. обл. універс. наук. б-ка ім. Н. К. Крупської ; уклад. Н. П. Супрунець. – Донецьк : Сх. вид. дім, 2008. – 12 с. – (Серія «Письменники української діаспори»).

Укладач: Н. П. Супрунець

Редактор: О. В. Рязанцева

Відповідальний за випуск: Н. П. Авдєєнко

Комп'ютерний набір: В. І. Копійка

©Донецька ОУНБ
ім. Н. К. Крупської, 2008

Найвища любов, що поглинає і живить одночасно, – любов до красного письменства. Це бездонна криниця, що ніколи не відмовить цілющої води.

Докія Гуменна

До майстрів українського слова, що розгорнули свою творчу діяльність головним чином уже в еміграції і здобули загальне визнання, належить працьовита і талановита письменниця Докія Гуменна. Вона була ідеалісткою, світлоносною натурою, яка гаряче любила літературу і людей.

Народилася Докія Гуменна 10 березня (за деякими джерелами 7) 1904 р. в містечку Жашків Таращанського повіту на Київщині (зараз Черкащина) в сім'ї інтелігентного й музично обдарованого селянина-крамаря Кузьми Гуменного, предки якого походили з Волині, та Дарії Кравченко, шляхетної збіднілої хуторянки, котра змалку прищеплювала доньці любов до правди, чесної праці та фольклорних традицій.

Дівчинка часто гостювала в діда й баби на хуторі. Саме з цим вільним степовим життям пов'язані найприємніші спогади дитинства, про що письменниця розповідає в мемуарах.

Початкову освіту Докія здобула в Жашкові, середню – у Звенигородській гімназії та педагогічній школі в Ставищах, де працював уже відомий на той час поет Дмитро Загул. Саме він прищепив дівчині інтерес до літератури, став її першим літературним учителем і порадиником.

У 1922 р. вона стала студенткою Київського інституту народної освіти, обравши літературно-лінгвістичний факультет. На той час припадає посилене захоплення літературою, написання перших невеликих оповідань, що швидше нагадували ліричні нариси. Перший твір Д. Гуменної називався «У степу» і надрукований був у журналі «Сільськогосподарський пролетар», який виходив за редакцією письменника Сергія Пилипенка, тодішнього голови Спілки селянських письменників «Плуг».

Взагалі від 1923 р. її доля на декілька років була пов'язана з «Плугом»: за дорученням спілки вона бувала у відрядженнях у різних куточках України, публікувала свої нариси в журналі

«Плуг». Метою цих подорожей було «оглянути й описати нове господарювання у колгоспах та щасливих людей, які живуть, наче в раю». Письменниця побувала в Запоріжжі, Кубані, спускалась у шахти Донбасу і бачила не тільки те, що хотіла бачити партійна верхівка, але й те, про що замовчувалося – злидні, голод, занепад українського побуту, культури та моралі. Результатом подорожей стала публікація циклу репортажів «Листи з степової України», «Ех, Кубань, ти, Кубань, хліборобная» в журналах «Плуг» та «Червоний шлях».

Ці публікації викликали широкий резонанс, щире і непідробне зацікавлення читачів. Початкуюча письменниця враз стала знаною, навіть знаменитою. Разом із тим поява чесних репортажів викликала гострі напади офіційної критики. Авторку звинувачували в аполітичності, буржуазному націоналізмі, куркульській ідеології – досить глянути на заголовки критичних статей про неї в пресі: «Рупор дрібної буржуазії», «Наклепниця», «Куркульська письменниця» тощо. А вона лише показала багато правдивих сторінок тогочасного життя, бездушну колективізацію.

Проте Докія Гуменна продовжувала писати і друкуватися. У 1930 р. з'явилася її повість «Де недавно ведмеді ходили», вийшла книжка нарисів про колективізацію «Стрілка коливається», в 1931 р. – повість «Кампанія», в якій письменниця зробила спробу реабілітуватись, але даремно, бо критики не припиняли цькувати її як наклепницю на «радянську дійсність та колгоспне будівництво».

І хоч коло відчуження і несприйняття, жорстокої і несправедливої критики невблаганно звужувалось, все ж молода письменниця багато писала, вперто працювала над собою. Та редакції журналів і видавництв відмовлялися приймати її твори до друку, і вони надовго залягали в шухляду. Так і не побачила світу її повість «Манія», не судилося пробитися на сторінки періодики проблемному твору «Вірус».

Останній твір, який письменниця ще прагнула опублікувати за радянських часів, мав назву «Пахощі польових квітів». Це була новела про красу природи, чистоту душі, радість буття, але і вона не влилася в річище соцреалізму. Її відхилила і «Літературна газета», і «Радянська Україна»,

затаврувавши резолюцією «анемічне». Таким був кінець письменницької кар'єри Докії Гуменної в радянській дійсності.

На початку Другої світової війни Докія Гуменна жила в Києві. У цей період вимальовувалися перші контури майбутньої тетралогії «Діти Чумацького Шляху» – великого епічного полотна, яке критики вважають головною книгою життя письменниці. Поштовхом до написання роману-епопеї стало невтішне горе, яке спіткало авторку в 1942 р.: перебиваючись з хліба на воду в придавленому фашистською окупацією Києві, Докія втратила найдорожчу людину. Печаль, скорбота обпікали пам'ять. «Щойно я поховала свою матір, і так хотілося саме її життя, все те, що вона розказувала про ту епоху, яка вже ніколи не вернеться, вилити у слова, хотілося показати контраст між тією добою і катаклізмами, що випали на долю мого покоління», – згадувала пізніше письменниця.

До 1943 р. в окупованому Києві вона написала три перші книги і почала четверту. Стрімке наближення фронту поставило Докію Гуменну перед суворим вибором: залишитись на батьківщині, але не мати можливості друкувати свої твори, чи емігрувати і втілити найважливішу мету свого життя – дописати й видати правдиве свідоцтво про події в Україні в останні півстоліття. Письменниця обрала еміграцію. Попереду були табори для переселенців, поневіряння і непросте вживання в чужий світ.

Кінець війни застав її у Австрії. Разом з іншими евакуантами зі Сходу Гуменна потрапила до збірного табору для «переміщених осіб» у Зальцбурзі.

У Австрії письменниця співпрацювала з альманахом «Керма», на сторінках якого в 1947 р. з'явилися деякі її твори: новела «Прекрасна аномалія», водевіль «Премудрі розумники», оповідання «Наталка будує нову Європу».

У 1948 р. письменниця рушила до Німеччини. Там у мюнхенському видавництві «Українська трибуна» вийшли три книжки роману «Діти Чумацького Шляху».

З 1950 р. Докія Гуменна жила в Нью-Йорку (США). Тут у 1951 р. виходить четверта частина роману на гроші авторки. В одному зшиткові роман видано 1983 р. в Торонто (Канада).

Місце дії першої книжки – село. У наступних епіцентрі розповіді переміщується в місто, потім знову в село, і четверта книга майже повністю присвячена «міським» подіям. Таке перенесення дії в оповіді дає авторці можливість показати життя у всій його повноті та епічності, висвітлити тотальну тенденцію початку ХХ ст.: загибель села і всепоглинаючу силу міста.

Письменниця постійно наголошує на родових традиціях, міцності духовних зв'язків, що закладені в генній пам'яті кожної людини. Приходить мить – і вони оживають, озиваються з глибини душі голосом живим і віщим, сильним і незнищеним. Той голос спроможний притлумити і побороти всі ідеологічні нашарування, він змушує ще раз ретельно перевірити набуті знання і, здавалося б, непохитні переконання. Саме родова пам'ять допомагає головному герою роману Тарасові Сарголі вистояти в непростих і трагічних обставинах, не надломитися, не похитнутись у своїх переконаннях і любові.

Тарас Саргола – молодий письменник, і зрозуміло, авторка вводить читача передусім у письменницьке середовище, яке є однією з клітин великого тоталітарного суспільства, і в ній, як у краплі води, відображені потворні явища більшовицької системи. Письменницьке середовище уособлює інтелігентну верхівку, і його загибель означає загибель усієї інтелігенції.

Докія Гуменна добре знала київське літературне середовище, бо сама перебувала в ньому майже два десятиліття, отож усі змальовані нею сцени і картини не вигадані, а мають глибоку реальну основу.

Звертається письменниця і до болючої теми голодомору, що викосив мільйони українських родин. З особливою силою передано у творі людський відчай, що виявляється в підсвідомому і стихійному бунті.

У романі добре передано динаміку художньої панорами політичних подій, сміливо і мужньо здійснено широкий суспільно-політичний зріз тогочасних історичних подій. Тож не дивно, що після виходу в світ роман «Діти Чумацького Шляху» викликав зацікавлення читачів і отримав високу оцінку найавторитетніших науковців діаспори. Відомий вчений Юрій Шерех, приміром, відзначив, що твір «становить собою велику культурну цінність, як з погляду мистецького, так і з погляду

мемуарно-історичного... Дійсність схоплено і показано надзвичайно широко. Авторка сама пережила те, що описує, сама була переслідувана і зазнала змальованого на власній спині. Процес розкладу українського побуту, культури, родини тощо подано надзвичайно переконливо».

Живучи в США, письменниця публікувала свої твори на сторінках української та канадської преси, зокрема в журналах «Київ» (Філадельфія), «Нові дні» (Торонто), «Наше життя» (Едмонтон), «Український Прометей» (Нью-Йорк), газетах «Свобода» (Нью-Джерсі), «Українські вісті» (Детройт), «Новий шлях» (Вінніпег) та ін.

В еміграції Докія Гуменна видала понад 20 книжок. Серед них повісті «Мана», «Велике цабе» (1952), романи «Скарга майбутньому» (1964), «Золотий плуг» (1969), роман-хроніка «Хрещатий яр» (1956), казка-есеї «Благослови, мати» (1956), есеї «Родинний альбом» (1971), збірка оповідань і новел «Серед хмарочосів» (1962), спогади «Дар Евдотеї» (1990) та ін.

Для побудови повісті «Мана» письменниця використала форму внутрішніх монологів та епістолярію, що найбільше сприяє розкриттю внутрішнього світу молодих людей, об'єднаних давньою дружбою і симпатією. В повісті підноситься ідея жіночої гідності й незалежності. Ця тема простежується і в повісті «Велике цабе», де авторка відтворює життя наших далеких предків. Спираючись на археологічні дослідження, вона уявляє трипільські часи, коли головою родини й роду була жінка-мати.

До праісторично-матріархальної теми письменниця звертається також у творах «Благослови, мати», «Золотий плуг», «Небесний змії».

Віховим для Докії Гуменної та української літератури ХХ ст. став роман «Скарга майбутньому», події якого розгортаються у передвоєнному Києві. За жанровими ознаками це психологічно-соціальний роман, з акцентом на першому означенні. Розкриваючи внутрішній світ своїх персонажів, розповідаючи про драматичні події їхнього життя, авторка робить їх невід'ємними від соціально-політичних подій того часу.

Роман-хроніка «Хрещатий яр» – це докладна розповідь про окупацію Києва німецькими військами в 1941–1943 рр. Твір

можна назвати художньо-документальним, бо події відтворені в ньому правдиво і реалістично, а в основу оповіді письменниця поклала свої щоденникові записи. Відчувається, що все це особисто пережито авторкою, пропущено крізь розум і серце. Та й у центральному образі Мар'яни Вересич легко вгадується сама письменниця, що тривалий час жила в окупованому Києві.

Не оминула Докія Гуменна й життя української еміграції. На підставі вражень від подорожі до земляків у США виникла збірка нарисів «Багато неба» і, як продовження, – збірки новел «Серед хмарочосів» та «Внуки столітнього запорожця».

Найпоказовішою є збірка оповідань і новел «Серед хмарочосів», що вийшла 1962 р. під егідою об'єднання українських письменників «Слово». Різні за жанром і тональністю короткі твори об'єднані однією темою – змалювання життя українських вигнанців у Нью-Йорку. Перед читачами проходить галерея найрізноманітніших фігур, здебільшого негативних: шахраїв, що прагнуть швидкого збагачення, обмежених міщан, негідників, пристосуванців та безчесних багатіїв, що різними правдами і неправдами збили свій капітал. Боротьба за достаток змушує багатьох нехтувати законами загальнолюдської моралі. Але прагнення наживи ніколи не минає безслідно, воно залишає в людській душі глибокі потворні сліди.

Підсумком великого творчого життя Докії Гуменної став двотомник спогадів «Дар Евдотеї». Тематичний діапазон твору надзвичайно широкий, багатоплановий. Авторка не лише згадує минуле, випробовуючи пам'ять, а й викладає власну світоглядну систему, розмірковує про мету людського життя, ціну людського слова і високе призначення людини.

Велику активність виявила Докія Гуменна і в громадському житті: з її ініціативи в Нью-Йорку створено об'єднання українських письменників «Слово», де вийшло вісім її книг.

За жодну з книжок, що вийшли в еміграції, письменниця не одержала найменшого гонорару, – навпаки, усі вони були видані на її скромні заощадження.

У 1996 р. смерть перервала земне життя талановитої українки, перекресливши чимало її планів, не давши повністю реалізувати свій талант. І все ж обсяг і глибина зробленого нею вражають.

Творчість Докії Гуменної – одне з яскравих і самобутніх явищ української літератури ХХ століття, її книжки привертають дедалі ширшу увагу літературознавців, учених, критиків, широкого читацького загалу.

Коли роздумаєш над творчістю Докії Гуменної, то мимоволі в пам'яті спливають два слова – «Любов» і «Правда». Та й сама письменниця неодноразово зізнавалася, що своє завдання вбачає в тому, щоб нести людям світло правди, будити сумління, адже правда завжди була і незмінно залишатиметься першою заповіддю художника.

* * *

У березні 2009 р. виповнюється 105 років від дня народження Докії Гуменної. До цієї дати бібліотекарі можуть запропонувати користувачам книжкову виставку або тематичну полицю «Докія Гуменна – письменниця і патріотка», бібліографічний огляд видань, присвячених її життю та творчості, вечір-портрет «Живий голос далекої епохи», під час якого висвітлити такі **питання**:

1. *«Доля не уласкавила мене...»*. Життєвий шлях письменниці.
2. *Письменницькі обрії Докії Гуменної*. Розмаїття тематики та жанрів.
3. *Проблеми духовності, місця людини у світі й суспільстві, роль особи в історії, шляхи розвитку людства*. Сучасне звучання тем і проблем, яких торкається авторка.

Доцільним також буде обговорення особистості й творчого надбання Докії Гуменної на засіданнях літературних клубів.

При підготовці заходів з популяризації життя і творчості письменниці радимо використати такі видання:

Твори Докії Гуменної

Багато неба [Текст] : зб. нарисів. – Нью-Йорк : Слово, 1954. – 236 с.

Барбос п'ятий [Текст] // Дивослово. – 2004. – № 5. – С. 62–63.

Благослови, мати [Текст] : казка-есеї. – Нью-Йорк : Слово, 1966. – 265 с.

Велике цабе [Текст] : повість. – Нью-Йорк : [б. в.], 1952. – 155 с.

Вічні вогні Алберти [Текст]. – Едмонтон : Заходом Петра А. Пауша, 1959. – 183 с.

Внуки столітнього запорожця [Текст]. – Торонто : Добра книжка, 1981. – 144 с.

Дар Евдотей: Іспит пам'яті [Текст] : у 2 кн. / авт. передм. В. І. Пепа ; авт. післямови С. І. Горошко. – К. : Дніпро, 2004. – 2 кн.

Діти Чумацького Шляху [Текст] : у 2 кн. – К. : Український центр духовної культури, 1998. – 2 кн.

Епізод із життя Європи Критської [Текст] : феєрія / обкл., заставки і кінцівки виконала Н. Кордиш. – Нью-Йорк : [б. в.], 1957. – 141 с.

Жадоба [Текст] : оповідання. – Нью-Йорк : Слово, 1958. – 217 с.

Листи Докії Гуменної до Дмитра Нитченка [Текст] // Березіль. – 2008. – № 3–4. – С. 172–189. – (Спадщина) ; № 5–6. – С. 178–191 ; № 7–8. – С. 180–191.

Мана [Електронний ресурс] : повість // Електронна бібліотека української літератури. – 1 груд. 1999. – Режим доступу: <http://www.utoronto.ca/elul/Main-Ukr.html>. – Останнє поновлення: 19 листоп. 2008.

Небесний змій [Текст] : фантастична повість на тлі праісторії. – Нью-Йорк : Н.-д. Т-во укр. термінології, 1982. – 264 с.

Прогулянка алеями мільйоноліть [Текст] : мікроновели. – Нью-Йорк ; Балтимор : Смолоскип, 1987. – 170 с.

Родинний альбом [Текст]. – Нью-Йорк : Слово, 1971. – 347 с.

Скарга майбутньому [Текст] : роман. – Нью-Йорк : Слово, 1964. – 235 с.

Хрещатий яр (Київ 1941–1943) [Текст] : роман-хроніка / упоряд. О. Кучерук. – К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 2001. – 406 с.

Хрещатий яр (Київ 1941–1943) [Електронний ресурс] : роман // Електронна бібліотека української літератури. – 1 груд. 1999. – Режим доступу: <http://www.utoronto.ca/elul/Main-Ukr.html>. – Останнє поновлення: 19 листоп. 2008.

Чотири сонця [Текст] : оповідання й новели. – Нью-Йорк : Слово, 1969. – 246 с.

Про Докію Гуменну

Байда, В. Правда Докії Гуменної [Електронний ресурс] / В. Байда // Інститут езотеричної історії та етнографії УАЕН ШК. – 27 верес. 2007. – Режим доступу: <http://shosta-kultura.org.ua/main.php?page=consult&sub=13>. – Дата доступу: листоп. 2008.

Гуменна Докія [Текст] // Оліфіренко, С. М. Універсальний літературний словник-довідник / С. М. Оліфіренко. – Донецьк, 2007. – С. 82.

Докія Гуменна [Текст] // Історія української літератури ХХ століття : [у 2 кн.]. – К., 1994. – Кн. 2, ч. 1 : 1940–1950-ті рр. – С. 231–239.

Караванський, С. Хто знищив українське село?: письменниця Докія Гуменна була свідком злочину проти українського села [Електронний ресурс] / С. Караванський // Дописи, статті, аналітика / ВО «Свобода», 2004–2008. – 4 верес. 2008. – Режим доступу: <http://www.odesa.vosvoboda.info/dokument004703.html>. – Дата доступу: листоп. 2008.

Лопушан, Т. Ідея абсурдності буття в романах Докії Гуменної «Хрещатий яр» та А. Камю «Чума» [Текст] / Т. Лопушан // Укр. л-ра в загальноосвітній школі. – 2008. – № 7–8. – С. 19–21.

Мариненко, Ю. Докія Гуменна та її роман «Діти Чумацького Шляху» [Текст] / Ю. Мариненко // Дивослово. – 2000. – № 8. – С. 9–13.

Мельник, В. О. Гуменна Докія Кузьмівна [Текст] / В. О. Мельник // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2006. – Т. 6: Го–Гю. – С. 624–625.

Нитченко, Д. Докія Гуменна (1904–1996) [Текст] / Д. Нитченко // Березіль. – 2008. – № 3–4. – С. 166–171.

Пепа, В. Воскресіння Докії Гуменної [Текст] / В. Пепа // Літ. Україна. – 2003. – 9 жовт. (№ 36). – С. 6.

Пепа, В. «Доля не уласкавила мене» [Текст] / В. Пепа // Вітчизна. – 2005. – № 9–10. – С. 130–142.

Повернуті імена [Текст] : рек. бібліогр. покажч. Вип. 4 / НПБУ ; авт.-склад. В. М. Лой та ін. – К., 1995. – С. 3–10.

Погрібний, А. Повернення Докії Гуменної [Текст] / А. Погрібний // Українське слово : хрестоматія укр. л-ри та літ. критики ХХ ст. : [у 3 кн.]. – К., 1994. – Кн. 2. – С. 444–451.

Садівська, Т. Неординарний талант Докії Гуменної [Текст] / Т. Садівська // Укр. мова і л-ра. в серед. школах, ліцеях, гімназіях, колегіумах. – 2004. – № 2. – С. 182–184.

Садівська, Т. Романи Докії Гуменної в контексті науково-дослідницьких творів [Текст] / Т. Садівська // Дивослово. – 2005. – № 3. – С. 45–49.

Сорока, П. На сторожі правди і любові [Текст] / П. Сорока // Дивослово. – 2004. – № 5. – С. 57–62.

Сорока, П. Світлий дар Евдотеї [Текст] / П. Сорока // Дзвін. – 2004. – № 10. – С. 134–139.

Стех, Я. Століття Докії Гуменної [Електронний ресурс] / Я. Стех // Українознавство : електронне наукове фахове видання / Науково-дослідний інститут Українознавства. – 2004. – № 2 (11). – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/text.html?id=1064&number=50&category=2&skip=20>. – Дата доступу: листоп. 2008.

Українки в історії [Текст] : монографія / за заг. ред. В. Борисенко. – К. : Либідь, 2004. – 326 с. : ілюстр.

Твори Докії Гуменної, видані в США та Канаді, можна отримати по МБА з бібліотечного фонду Донецької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Н. К. Крупської.

Підп. до друку 17.12.2008. Формат 60 x 841/16.

Папір офсетний. Друк різнографний. Гарнітура Times.

Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,49. Зам. 4-121708. Наклад 65 пр.

Видавниче підприємство "Східний видавничий дім"
(Державна свідоцтво № ДК 697 від 30.11.2001.)

83086, м. Донецьк, вул. Артема, 45
тел./факс (062) 338-06-97, 337-04-80